

Andrzej Bulsiewicz

Odszkodowanie za niesłuszne ukaranie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie w projekcie zmian przepisów kodeksu postępowania karnego

Palestra 27/5-6(305-306), 114-120

1983

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

stopnia zdolności płatniczej, skazanego, należy podkreślić, że nie byłby on trafny, ponieważ ta kwestia nie jest wyłączną cechą tylko tej nowej koncepcji procedury wymiaru kary grzywny.

Tego rodzaju nieco wyolbrzymiony „kłopot” występuje — z natury rzeczy — także na tle obecnie obowiązującego, ale tylko rzetelnie stosowanego tradycyjnego systemu kwotowego. Oczywiście, nie trzeba szerzej przekonywać, że nie ma żadnych przeszkód faktycznych i prawnych, aby w każdym postępowaniu karnym uzyskać godne zaufania konkretne informacje o sytuacji finansowej skazanego. Są to z reguły dane dostępne publicznie, bez potrzeby opracowania specjalnych „narzędzi” pomiaru.

Podstawa oszacowania wysokości jednej stawki dziennej, a więc przede wszystkim majątek i dochody, są zewnętrznymi czymś realnym. W tej sytuacji uzasadnione mogą być różne formy dla uchwycenia stopnia zdolności płatniczej konkretnego przestępcy.

ANDRZEJ BULSIEWICZ

ODSZKODOWANIE ZA NIESŁUSZNE UKARANIE, TYMCZASOWE ARESZTOWANIE LUB ZATRZYMANIE — W PROJEKCIE ZMIAN PRZEPISÓW KODEKSU POSTĘPOWANIA KARNEGO

I. Komisja do opracowania propozycji zmian prawa karnego powołana przez Ministra Sprawiedliwości wykonała w ciągu niespełna dziewięciu miesięcy olbrzymią pracę, przygotowując w tym czasie nowelizację ustawodawstwa karnego. Najobszerniejsze zmiany wprowadzone zostały do kodeksu postępowania karnego. Daleko idące propozycje udoskonaleń w całej procedurze uwzględniają postulaty od lat sygnalizowane w doktrynie procesu karnego. Dotyczy to również unormowań zawartych w rozdziale 50 projektu,¹ którego tytuł różni się dość istotnie od tytułu tego samego rozdziału w obecnie obowiązującym kodeksie i ma następujące brzmienie: „Odszkodowanie za niesłuszne ukaranie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie”. Tak ujęty tytuł odpowiada treści zamieszczonych w tym rozdziale przepisów.

Zmiany proponowane przez Komisję w rozdziale 50 w istotny sposób rozszerzają ochronę praw osób poszkodowanych w wyniku niesłusznego pozbawienia wolności na mocy decyzji organu procesowego. Tytułem do wystąpienia z roszczeniem odszkodowawczym przeciwko Skarbowi Państwa jest nie tylko niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zastosowanie środka zabezpieczającego (jak to ma miejsce w obowiązującym k.p.k.), ale także niesłuszne ukaranie przez kolegium do spraw wykroczeń oraz zatrzymanie przez funkcjonariusza państwowego.² W ten

¹ Przez określenie „projekt” rozumieć należy opublikowany „Projekt zmian przepisów kodeksu postępowania karnego”, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1961.

² Art. 487 projektu ma następujące brzmienie: „§ 1 Oskarżonemu, który w wyniku wznowienia postępowania, rewizji nadzwyczajnej lub stwierdzenia nieważności orzeczenia został uniewinniony lub skazany z zastosowaniem łagodniejszych przepisów, przysługuje od Skarbu.

sposób projekt rozszerza zakres przedmiotowy odpowiedzialności Skarbu Państwa. Z tych samym również względów uzasadnione było wprowadzenie odpowiedniej korektury do tytułu rozdziału 50. Z drugiej jednak strony przewidziano także w projekcie przepisy chroniące interesy państwa. W szczególności sprecyzowane zostały sytuacje, w których wyłączona jest odpowiedzialność Skarbu Państwa, a także wypadki, w których przysługuje Skarbowi Państwa roszczenie zwrotne względem osób winnych spowodowania niesłusznego skazania, zastosowania środka zabezpieczającego, bezasadnego tymczasowego aresztowania lub zatrzymania.³

Zmiany zawarte w rozdziale 50 projektu, w większości słuszne, należy akceptować. Celem niniejszego opracowania jest możliwie szczegółowe przedstawienie nowego ujęcia instytucji odszkodowania za niesłuszne ukaranie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie.

II. Artykuł 487 § 1 projektu stanowi, że oskarżonemu, który w wyniku wznowienia postępowania, rewizji nadzwyczajnej lub stwierdzenia nieważności orzeczenia został uniewinniony lub skazany z zastosowaniem łagodniejszych przepisów, przysługuje od Skarbu Państwa odszkodowanie za poniesioną szkodę oraz zadośćuczynienie za doznaną krzywdę, wynikłe z wykonania względem tego oskarżonego — w całości lub w części — kary, której nie powinien być ponieść. W przepisie tym zawarte zostało określenie „oskarżony” na oznaczenie osoby uprawnionej do żądania odszkodowania. Takie ujęcie musi budzić sprzeciw. Nie miejsce tu na powtarzanie wielokrotnie powoływanych w nauce argumentów przeciwko nazywaniu osoby występującej z roszczeniem odszkodowawczym oskarżonym. Lepiej byłoby użyć następującego sformułowania: „Osoba, która w wyniku wznowienia postępowania (...)”, a w art. 490 § 1 projektu, eliminując słowo „oskarżony”, należałoby powiedzieć: „W razie śmierci osoby uprawnionej do żądania odszkodowania na mocy art. 487, prawo do odszkodowania (...)”. Trzeba też odnotować, że w projekcie mowa jest o skazaniu w postępowaniu ponownym z zastosowaniem łagodniejszych przepisów, gdy tymczasem obowiązujący w tej chwili art. 487 § 1 k.p.k. wspomina o skazaniu na podstawie łagodniejszego przepisu.

Materialnoprawne warunki odpowiedzialności Skarbu Państwa określone w art. 487 projektu przedstawiają się podobnie jak w obowiązującym kodeksie postępowania karnego. Rozszerzony został jedynie zakres tej odpowiedzialności. Ze względu na wprowadzenie do projektu nieważności orzeczenia z mocy samego prawa oraz postępowania nakazowego, nie tylko uchylenie prawomocnego wyroku skazującego, ale także uchylenie nakazu karnego⁴ w wyniku uwzględnienia rewizji nadzwyczaj-

Państwa odszkodowanie za poniesioną szkodę oraz zadośćuczynienie za doznaną krzywdę, wynikłe z wykonania względem tego skazanego w całości lub w części kary, której nie powinien ponieść. § 2 Przypis § 1 stosuje się także, jeżeli po uchyleniu albo stwierdzeniu nieważności skazującego orzeczenia postępowanie umorzono wskutek okoliczności, których nie uwzględniono we wcześniejszym postępowaniu. § 3 Prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia powstaje również w związku z zastosowaniem środka zabezpieczającego uchylonego w warunkach określonych w § 1 i 2. § 4 Odszkodowanie i zadośćuczynienie przysługuje również w wypadku tymczasowego bezasadnego aresztowania i oczywiście niesłusznego zatrzymania przez funkcjonariusza państwowego lub przekroczenia 48 godzin czasu zatrzymania”.

³ Trzeba powiedzieć, że propozycje zmian zawarte w projekcie są o wiele szersze aniżeli zmiany projektowane w obu wariantach „Wstępnego społecznego projektu nowelizacji kodeksu postępowania karnego” (Kraków, styczeń-maj 1981), opracowanego przez Komisję Kodyfikacyjną powołaną przez I Ogólnopolskie Forum Pracowników Wymiaru Sprawiedliwości (w dalszych wywodach będzie on cytowany jako: Projekt k.p.k.).

⁴ W rozdziale 46a projektu, zatytułowanym „Postępowanie nakazowe” znajduje się art. 461¹² o następującej treści: „Nakaz karny, od którego nie wniesiono sprzeciwu, ulega wykonaniu jako wyrok prawomocny”.

nej lub na skutek wznowienia postępowania, jak również stwierdzenie nieważności orzeczenia może się stać podstawą do odszkodowania. W postępowaniu ponownym musi jednak nastąpić uniewinnienie lub skazanie z zastosowaniem łagodniejszych przepisów, a poniesiona szkoda lub krzywda muszą wynikać z wykonania względem danej osoby w całości lub w części kary, której nie powinna była ponieść. Takie unormowanie nadal więc nie będzie pozwalało na dochodzenie roszczenia odszkodowawczego przez taką osobę, która poniosła krzywdę na skutek wydania wyroku skazującego z warunkowym zawieszeniem wykonania kary pozbawienia wolności, a np. w następstwie rewizji nadzwyczajnej została potem uniewinniona. Z tego względu należałoby postulować stosowne uzupełnienie treści art. 487 § 1 projektu. Brak miejsca nie pozwala na szersze uzasadnienie tego stanowiska. Trzeba jedynie zasygnalizować, że przemawiają za nim względy słuszności. Każda krzywda, a w szczególności krzywda doznana przez osobę niesłusznie oskarżoną i skazaną, powinna być przez państwo naprawiona.

Wobec reaktywowania w projekcie instytucji nieważności orzeczenia z mocy samego prawa⁵ osoba, która w wyniku stwierdzenia nieważności orzeczenia została następnie uniewinniona lub skazana z zastosowaniem łagodniejszych przepisów, ma prawo do odszkodowania od Skarbu Państwa. Rozwiązanie to zasługuje na aprobatę. Wyraźne określenie w normie prawnej, że w przedstawionej wyżej sytuacji może powstać prawo do odszkodowania, eliminuje wątpliwości, jakie mogłyby powstać, jak to miało miejsce pod rządami k.p.k. z 1928 r. Kodeks ten — jak wiadomo — znał nieważność orzeczeń, natomiast nie przewidywał wyraźnie odpowiedzialności Skarbu Państwa za niesłusznie poniesioną karę lub wykonanie środka zabezpieczającego na podstawie orzeczenia nieważnego z mocy samego prawa.⁶ Wreszcie trzeba również zaznaczyć, że projekt konsekwentnie przyjmuje, iż odszkodowanie należy się także wtedy, gdy w razie stwierdzenia nieważności orzeczenia skazującego umorzono postępowanie wskutek okoliczności, których nie uwzględniono we wcześniejszym postępowaniu, oraz gdy uchylono środek zabezpieczający wobec stwierdzenia nieważności orzeczenia (art. 487 § 2 i 3 projektu).

Tytułem do wystąpienia z roszczeniem odszkodowawczym jest w myśl § 4 art. 487 projektu — bezzasadne tymczasowe aresztowanie i oczywiście niesłuszne zatrzymanie przez funkcjonariusza państwowego lub przekroczenie 48 godzin czasu zatrzymania. Środek zapobiegawczy, jakim jest tymczasowy areszt, może stosować tylko i wyłącznie sąd (art. 210 § 1 projektu). Natomiast podmiotami uprawnionymi do zastosowania zatrzymania są m.in. sąd, prokurator, funkcjonariusz MO. Warto wspomnieć, że w kwestii zatrzymania może się wypowiedzieć sąd rejonowy wskutek rozpoznania skargi o zbadanie legalności i zasadności zatrzymania oraz sposobu jego wykonania (art. 208 § 5 projektu). Komisja wprowadziła do projektu w miejsce określenia „oczywiście niesłuszne tymczasowe aresztowanie” sformułowanie „bezzasadne tymczasowe aresztowanie”, powracając tym samym częściowo do określenia, jakie zawierał art. 510 § 3 k.p.k. z 1928 r. (w przepisie tym była mowa o „oczywiście bezzasadnym tymczasowym aresztowaniu”). Nie ulega wątpliwości, że pominięcie słowa „oczywiście” eliminuje cały szereg wątpliwości, jakie występowały dotychczas w praktyce, a sygnalizowane były w nauce procesu karnego. Wydaje się wszakże, że zamiana słowa „niesłuszność” na określenie „bezzasadność”

⁵ W art. 928 § 1 omawianego projektu są taksatywnie wyliczone wypadki nieważności orzeczeń z mocy samego prawa.

⁶ S. Śliwiński: Wznowienie postępowania karnego w prawie Polski na tle porównawczym, Warszawa 1957, s. 318; M. Cieślak: Nieważność orzeczeń w procesie karnym PRL, Warszawa 1965, s. 220.

nie jest trafna. Słuszny jest pogląd, że wyrażenie „aresztowanie niesłuszne” jest bardziej elastyczne oraz zgodne z poczuciem sprawiedliwości i powinno ułatwiać orzekanie o odszkodowaniu za niesłuszne aresztowanie na podstawie stosunkowo najpełniejszej wiedzy organu procesowego o okolicznościach, które tę niesłuszność warunkują.⁷ Przy okazji warto zwrócić uwagę na wprowadzenie do § 4 art. 487 projektu dodatkowego zdania, z którego będzie wynikać, że niesłuszność tymczasowego aresztowania sąd będzie oceniać w chwili orzekania o odszkodowaniu.

Przyjęcie w projekcie odpowiedzialności Skarbu Państwa za niesłuszne zatrzymanie lub przetrzymanie ponad okres przewidziany w ustawie stwarza dalsze gwarancje prawidłowego stosowania tego środka przymusu przez organy procesowe. Dodać wszakże należy, że wspomniana niesłuszność ma nosić cechę oczywistej niesłuszności, a więc wyraźnie rzucającej się w oczy i nie wymagającej szczególnych rozważań i ocen (tak określa oczywistość Sąd Najwyższy w jednym ze swych orzeczeń). Trzeba tu jednak podkreślić, że jest to pojęcie ocenne. Należy się zatem liczyć z tym — jak słusznie podkreśla M. Cieślak — że to, co dla jednej osoby może być wyraźne i rzucające się w oczy, bynajmniej nie musi się wydawać takim innej osobie.⁸ W obowiązującym k.p.k. nie określono odpowiedzialności Skarbu Państwa za niesłuszne zatrzymanie. Powszechnie przyjęty został pogląd, że wspomniana odpowiedzialność oparta jest na przepisach prawa cywilnego (art. 417 i 418 k.c.) i może być ustalona tylko w drodze procesu cywilnego. Unormowanie zawarte w art. 418 k.c. spotkało się z ostrą krytyką w nauce prawa cywilnego, gdyż czyni dochodzenie roszczeń przez poszkodowanego iluzorycznym.⁹ Dlatego też rozwiązanie zawarte w projekcie zasługuje na pełną aprobatę.¹⁰ Niesłuszność zatrzymania będzie wchodzić w grę przede wszystkim w razie naruszenia podstaw (warunków) zatrzymania określonych w art. 206 § 1 projektu. Ponadto warunkiem wystąpienia z roszczeniem jest powstanie — wskutek zatrzymania — szkody lub krzywdy. Sprawa konsekwencji prawnych niesłusznego zatrzymania nie zamyka się z chwilą przyznania poszkodowanemu odszkodowania od Skarbu Państwa. Istnieje bowiem możliwość wystąpienia z roszczeniem regresowym przeciwko osobie, która spowodowała niesłuszne zatrzymanie.

III. Projekt wprowadza daleko idące zmiany w zakresie orzekania przez sąd w sprawach o wykroczenia. Zgodnie z treścią art. 455¹ § 1 projektu kolegium do spraw wykroczeń zawsze jest obowiązane przekazać sprawę sądowi, gdy uzna, że obwinionemu należy wymierzyć karę aresztu. W ten sposób odrzucona została możliwość orzekania kary aresztu przez kolegium w postępowaniu przyspieszonym (por. art. 73 kodeksu postępowania w sprawach wykroczeń). W doktrynie procesu karnego trafnie podkreśla się, że to unormowanie pozostaje przede wszystkim w sprzeczności z funkcjonującą w procesie karnym zasadą domniemania niewin-

⁷ M. Cieślak: Glosa do postanowienia SN z dnia 22.XII.1967 r. I KZ 65/67 oraz postanowienia SN z dnia 1.VI.1968 r. III KZ 28/68, PIP 4—5/1969, s. 935—936. Przy okazji warto tu wspomnieć, że w obu wariantach Projektu k.p.k. proponuje się pominięcie określenia „oczywistość” oraz zastąpienie słowa „niesłusznego” tymczasowego aresztowania określeniem „bezzasadnego” aresztu tymczasowego.

⁸ M. Cieślak: jw., s. 932.

⁹ M. Wawilowa: W kwestii odpowiedzialności państwa za szkody wyrządzone wskutek wydania orzeczenia i zarządzenia, PIP 8—9/1971, s. 932 i n. (oraz powołana tam literatura).

¹⁰ Wariant I Projektu k.p.k. przewiduje wypłacenie na rzecz poszkodowanego nawiazki. W szczególności § 5 art. 487 stanowi: „W razie bezzasadnego zatrzymania oraz bezzasadnego przeskakania orzeka się od Skarbu Państwa nawiazkę w kwocie 5000 złotych na rzecz osoby, której zatrzymanie lub przeskakanie dotyczyło.”

ności.¹¹ Wskazywano też na komplikacje wiążące się z kwestią odszkodowania za niesłuszne ukaranie przez kolegium do spraw wykroczeń.¹² W związku z tym zaszła konieczność dostosowania przepisów o odszkodowaniu zamieszczonych w rozdziale 50 projektu do zmian w zakresie postępowania sądowego w sprawach o wykroczenia (art. 46 projektu). Nie wdając się w szersze omówienie tych propozycji, należy jedynie wskazać, że prawomocne rozstrzygnięcia kolegium do spraw wykroczeń miałyby podlegać uchyleniu przez sąd wojewódzki, jeżeli nie mają podstawy prawnej lub są oczywiście niesłuszne (art. 461² § 1 i 4 projektu).

Jak przedstawia się teraz kwestia odpowiedzialności za niesłuszne ukaranie? Otóż zgodnie z treścią art. 490³ projektu, jeżeli po uchyleniu rozstrzygnięcia ukarany zostanie niewinny albo wymierzono mu karę na podstawie łagodniejszego przepisu lub umorzono postępowanie wskutek okoliczności, których nie uwzględniono w poprzednim postępowaniu, to wówczas przysługuje mu od Skarbu Państwa odszkodowanie za poniesioną szkodę oraz zadośćuczynienie za doznaną krzywdę. Jednocześnie też przewidziane jest odpowiednie zastosowanie przepisów regulujących postępowanie odszkodowawcze, w szczególności zaś art. 487—490² projektu. Warto dodać, że w razie przekazania przez kolegium sprawy do sądu w trybie art. 455¹ § 1 projektu (ze względu na potrzebę orzeczenia kary aresztu i zastosowania przez ten sąd tymczasowego aresztowania) osoba, wobec której zastosowano ten środek zapobiegawczy, może dochodzić odszkodowania od Skarbu Państwa na podstawie art. 487 § 4 projektu, jeżeli kary aresztu nie orzeczono, a tymczasowe aresztowanie było bezzasadne.

Dalszą kwestią, jaką należy się teraz zająć, jest sprawa wyłączenia odpowiedzialności Skarbu Państwa, a także zmniejszenia wysokości odszkodowania ze względu na przyczynienie się poszkodowanego do powstania szkody. Obecnie nie budzi w nauce wątpliwości problem podstawy prawnej do ograniczenia odszkodowania w razie przyczynienia się poszkodowanego do powstania lub zwiększenia szkody. W wypadku takim ma zastosowanie art. 362 k.c. Wątpliwości natomiast wywołuje ustalenie podstawy prawnej w razie wyłączenia w ogóle odpowiedzialności Skarbu Państwa z powodu zachowania się poszkodowanego.¹³ Wszelkie spory w tym względzie przecina interesująca propozycja zawarta w art. 487¹ § 1 projektu. Przepis ten stanowi: „Roszczenie o odszkodowanie lub zadośćuczynienie nie przysługuje temu, kto w zamiarze wprowadzenia w błąd sądu lub organu ścigania złożył fałszywe wyjaśnienia i spowodował tym niekorzystne dla siebie orzeczenie w przedmiocie skazania, tymczasowego aresztowania lub zastosowania środka zabezpieczającego. Roszczenie nie przysługuje także osobie, która przez złożenie fałszywego zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa spowodowała oczywiście niesłuszne zatrzymanie.

W określonych przez ustawę karą procesową sytuacjach niedopuszczalne jest wpływanie na wypowiedzi osoby przesłuchiwanej, jak np. uzyskanie przyznania się oskarżonego do winy za pomocą groźby bezprawnej lub przymusu.¹⁴ Dlatego też

11 W. Daszkiewicz: Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego — Prawo karne procesowe (I półrocze 1977), PIP 4/1979.

12 Por. A. Bulsiewicz: Głosa do wyroku SN z dnia 13.IX.1978 r. II CR 317/78, OSPIKA 7—8/1979, s. 346 i n. (oraz powołana literatura w przypisie 2).

13 W. Daszkiewicz: Podstawy prawne wyłączenia odpowiedzialności państwa za szkodę wyrządzoną niesłusznym skazaniem, NP 11—12/1978, s. 1608 (oraz powołana tam literatura).

14 Art. 157 § 2 projektu wyraźnie stanowi, co następuje: „Niedopuszczalne jest: a) wpływanie na wypowiedzi przesłuchiwanego osoby za pomocą przymusu, groźby bezprawnej lub podstępnie, b) stosowanie hipnozy oraz środków chemicznych lub technicznych, wpływających

w myśl unormowania zawartego w art. 487¹ § 2 projektu prawo do odszkodowania przysługuje osobom składającym oświadczenia w warunkach określonych w art. 157 § 2 i 3, jak również gdy szkoda lub krzywda powstała na skutek przekroczenia lub niedopełnienia obowiązku przez funkcjonariusza państwowego. Wprowadzenie do projektu takiego przepisu będzie stanowić istotną gwarancję dla oskarżonego, wobec którego zastosowano tzw. niedozwolone metody śledcze. O tym, że sytuacje takie zdarzają się w praktyce, świadczy postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5.III.1981 r. II KZ 31/81,¹⁵ w którym stwierdzono, że oczywiście niesłuszne tymczasowe aresztowanie zachodzi między innymi wtedy, gdy jego podstawę stanowi nie zawinione, wymuszone metodami niedozwolonymi przyznanie się osoby podejrzanej do przestępstwa w ogóle nie popełnionego lub popełnionego przez kogoś innego, gdyż w takim wypadku żadne względy nie mogą uzasadniać twierdzenia, że zastosowanie tymczasowego aresztowania nastąpiło w warunkach poważnego uprawdopodobnienia popełnienia przestępstwa przez taką osobę.

IV. Jak już o tym wspomniano, projekt przewiduje roszczenie zwrotne Skarbu Państwa względem osób, które swoim bezprawnym i umyślnym działaniem spowodowały niesłuszne skazanie, zastosowanie środka zabezpieczającego, bezzasadne tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie.¹⁶ Prawo to przysługuje Skarbowi Państwa nie tylko w razie naprawienia szkody, ale również w wypadku przyznania stosownej sumy zadośćuczynienia za krzywdę. W sprawie tej powództwo może wytoczyć prokurator lub organ, który na zasadach ogólnych jest powołany do reprezentowania Skarbu Państwa. Otwarta jest tylko droga procesu cywilnego. Jeżeli jednak prokurator nie dopatry się podstaw do wytoczenia powództwa, to wówczas musi wydać w tej kwestii stosowne postanowienie i zawiadomić o tym uprawniony organ (art. 490² § 2 i 3 projektu).

V. Projekt jednoznacznie reguluje problem reprezentacji osoby uprawnionej do żądania odszkodowania, a więc zarówno byłego podejrzanego (oskarżonego) jak i osoby wymienionej w art. 490 projektu. W ten sposób uniknie się trudności interpretacyjnych i wątpliwości jakie wywołuje obecny stan prawny w tym zakresie.¹⁷ Komisja przyjęła, że w postępowaniu odszkodowawczym żądający rekompensaty od Skarbu Państwa może ustanowić pełnomocnika i wtedy mają odpowiednie zastosowanie przepisy art. 69—71 projektu dotyczące obrońcy. Projekt idzie jednak dalej przyjmując, że pełnomocnictwo udzielone obrońcy w sprawie karnej zachowuje moc jako upoważnienie do działania w charakterze pełnomocnika w postępowaniu odszkodowawczym (art. 490¹ § 1 i 2 projektu).

VI. Na zakończenie wspomnieć jeszcze trzeba o tym, że pewne zmiany wprowadza projekt w zakresie właściwości sądu oraz terminu do dochodzenia roszczenia.

na procesy psychiczne osoby przesłuchiwanej albo mających na celu kontrolę nieświadomych reakcji jej organizmu w czasie przesłuchiwania, c) zadawanie pytań wprowadzających w błąd osobę przesłuchiwaną lub sugerujących jej treść odpowiedzi."

¹⁵ OSNKW 4—5/1981, poz. 27.

¹⁶ Problem ten normuje art. 490² projektu następująco: „§ 1 W razie naprawienia szkody Skarb Państwa ma roszczenie zwrotne do osób, które swoim bezprawnym i umyślnym działaniem spowodowały niesłuszne skazanie, zastosowanie środka zabezpieczającego, bezzasadne tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie. § 2 Przepis § 1 stosuje się także w wypadku przyznania stosownej sumy pieniężnej tytułem zadośćuczynienia za krzywdę. § 3 Powództwo dotyczące roszczeń, o których mowa w § 1 i 2, może wytoczyć w postępowaniu cywilnym prokurator lub organ, który na zasadach ogólnych jest powołany do reprezentowania Skarbu Państwa. Jeżeli prokurator nie dopatry się podstaw do wytoczenia powództwa, wydaje w tej kwestii postanowienie i zawiadamia o tym uprawniony organ."

¹⁷ A. Bulsiewicz: Głosa do uchwały SN z dnia 19.X.1978 r. VI KZP 23/78, PaL 6/1978, s. 124 i n.

W myśl art. 488 § 1 projektu sądem wojewódzkim właściwym do rozpoznania spraw odszkodowawczych jest sąd, w którego okręgu dokonano aresztowania lub zatrzymania.¹⁸ Jest to zmiana istotna, gdyż obowiązujący kodeks w artykule o tej samej numeracji stanowi, że właściwym jest sąd wojewódzki ze względu na miejsce, w którym nastąpiło zwolnienie z tymczasowego aresztu. Istotna innowacja wprowadzona jest też do art. 489 k.p.k., który określa termin roczny do dochodzenia roszczeń. Otóż propozycja zmiany dotyczy początku biegu tego terminu w wypadku dochodzenia odszkodowania za bezzasadne tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie. W szczególności zmierza ona do tego, aby termin roczny rozpoczął swój bieg od dnia zwolnienia aresztowanego lub zatrzymanego.¹⁹

Z przedstawionego wyżej omówienia nowych uregulowań, a także zmian w przepisach rozdziału 50 wynika, że nieliczne tylko artykuły k.p.k. pozostały w swej treści nie naruszone, a należą do nich art. 488 § 2, art. 490 § 2 oraz art. 491.

¹⁸ Przepis ten ma następujące brzmienie: „Żądanie odszkodowania należy zgłosić w sądzie wojewódzkim, w którego okręgu wydano orzeczenie w pierwszej instancji albo dokonano aresztowania lub zatrzymania”.

¹⁹ Art. 489 projektu stanowi: „Nie można żądać odszkodowania z powodu niesłusznego skazania po upływie roku od daty uprawomocnienia się orzeczenia, dającego podstawę do odszkodowania i zadośćuczynienia, w wypadku zaś bezzasadnego tymczasowego aresztowania lub zatrzymania — w terminie roku od dnia zwolnienia aresztowanego lub zatrzymanego.”

PROFILE

LUDZKOŚĆ TO KOBIETY

(rozmowa z adwokatem drem Romanem Hrabarem)

Wierzyliśmy kiedyś, że w historii każdy rok przynosi nowe zdobycze i osiągnięcia, zbliżające świat do ideału szczęścia dla wszystkich. Wiek XX złamał tę wiarę. Zapisał się bowiem krwawymi śladami na tej drodze. Zdarzyła się nigdy dotychczas nie spotykana taka orgia mordów, że dla jej zdefiniowania stworzono nowe słowo „ludobójstwo”.

Mamy szczególne powody, żeby o nich pamiętać. Pragniemy, żeby świat nie zapomniał. Dlatego Główna Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich zorganizowała w Warszawie w kwietniu br. wielką międzynarodową sesję naukową pt. „Hitlerowskie ludobójstwo w Polsce i w Europie”.

Wzięli w niej udział uczeni z 20 krajów świata, przedstawiciele Światowego Kongresu Żydów, Światowego Kongresu Cyganów, Rady Pamięci d/s Zagłady (Holocaust), Międzynarodowej Federacji Ruchu Oporu, profesorowie polskich uniwersytetów i ośrodków naukowych oraz sędziowie, prokuratorzy i adwokaci ze wszystkich chyba instytucji i organizacji prawniczych.

Na szczególne podkreślenie, z naszego punktu widzenia, zasługuje fakt udziału w tej sesji naszego kolegi adwokata dra Romana Hrabara, który wygłosił referat pt.: Rasizm w ideologii i w praktyce SS oraz w organizacji „Lebensborn”.

Ponieważ „Profile” przedstawiają sylwetki adwokatów mających duże osiągnięcia pozazawodowe, przeprowadziliśmy z adw. Hrabarem poniższą rozmowę.

H. P. Jest Pan Mecenas członkiem naszego Klubu Adwokatów Pisarzy, autorem